

СПЕЦИФІКА ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ

Стаття присвячена особливостям диференціації навчання професійної англійської мови студентів-юристів. Обґрунтовано введення міжпредметної координації в навчання професійно спрямованої англійської мови та фахових дисциплін як головного мотивуючого компонента іншомовної підготовки студентів вищого навчального закладу.

Ключові слова: диференціація навчання, професійно спрямована англійська мова, міжпредметна координація, мотивуючий компонент, іншомовна підготовка.

Статья посвящена особенностям дифференциации обучения профессиональному английскому языку студентов-юристов. Обосновано введение межпредметной координации в обучение профессионально направленному английскому языку и дисциплин по специальности как мотивирующего компонента иноязычной подготовки студентов высшего учебного заведения.

Ключевые слова: дифференциация обучения, профессионально направленный английский язык, межпредметная координация, мотивирующий компонент, иноязычная подготовка.

The article focuses on the peculiarities in differentiated professional English teaching of future lawyers. The application of the interdisciplinary coordination to teaching professional English and majors is justified. The key motivating components of foreign language training of university students are identified.

Key words: differentiation, professional English, interdisciplinary coordination, a motivating component, foreign language training.

Вступ. Стратегія міжнародного співробітництва й інтеграції у сфері освіти спрямована на посилення ролі іноземних мов та якості їх знання, що потрібні сьогодні не лише дипломатам, перекладачам і викладачам, а й переважній більшості спеціалістів вищої та середньої ланок. Така масова потреба в знанні іноземних мов потребує перегляду, переосмислення і якісного оновлення всіх складових системи навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей і розробки нових технологій, що сприятимуть опануванню іноземної мови загального та фахового спрямування.

Технологія комплексної диференціації навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей спрямована на підвищення мотивації до вивчення іноземної мови і культури, розвиток навичок повсякденного, академічного та професійного спілкування в студентів нефілологічних спеціальностей шляхом зміцнення міжпредметних зв'язків між навчанням фахових дисциплін і професійно спрямованої іноземної мови.

Окрім того, розроблена технологія відповідає вимогам Програми з англійської мови для професійного спілкування [10], розробленої Міністерством

освіти і науки, молоді та спорту України за сприяння Британської Ради, яка декларує індивідуально-диференційоване навчання іноземної мови (в технології представлено розподілом на динамічні типологічні групи і диференціацією іншомовного дидактичного матеріалу), оволодіння професійною лексикою з першого курсу, при якому коло усних тем для обговорення повинно торкатися обраної студентом професії (в розробленій технології представлено диференціацією навчання професійно спрямованого спілкування іноземною мовою з опорою на міжпредметну координацію).

Аналіз досліджень і публікацій. Диференціацію як технологію та підхід до навчання різних предметів досліджено багатьма вченими (Н. Багласва, Н. Деменева, С. Логачевська [8], Т. Степанова (математика), Л. Морозова (хімія), В. Андріяшина, О. Братанич [1], В. Одегова (українська мова), Т. Гордієнко (фізика), Л. Жовтан, О. Корольок, Т. Дейніченко [5], (предмети природничо-математичного циклу), Н. Огановська, Л. Власова (фізична підготовка), Я. Фруктова (біологія), Т. Вишпинська [2], Н. Христюк (іноземні мови). Диференціацію пізнавальних ситуацій описано

О. Корсаковою [7], В. Риждовою, Л. Петровою. Організацію та форми диференціації визначено в роботах Д. Савельєва, В. Лаврентьєва, І. Осмоловської [9], Г. Коничевої та інших.

Водночас проблема диференціації навчання професійно спрямованої англійської мови студентів-юристів не була предметом дослідження вітчизняних науковців, тому **метою статті** є визначення специфіки диференціації навчання професійної англійської мови майбутніх юристів.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

- виявити специфіку диференціації навчання професійної англійської мови майбутніх юристів;
- обґрунтувати введення міжпредметної координації в навчання професійно спрямованої англійської мови та фахових дисциплін як головного мотивуючого компонента іншомовної підготовки студентів вищого навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Навчання іноземних мов студентів нефілологічних спеціальностей об'єктивно відрізняється від навчання майбутніх філологів за рахунок нижчої мотивації до вивчення іноземної мови. Диференціація навчання професійної англійської мови студентів-юристів також має бути спрямованою не лише на підвищення рівня іншомовної компетенції, а й на вмотивоване вивчення мови, яке, на нашу думку, заключається у професійній спрямованості вивчення мови (міжпредметній координації в процесі фахової та іншомовної підготовки) та врахуванні специфічних особливостей студентів кожної спеціальності.

Спостереження, власна викладацька практика та анкетування студентів нефілологічних спеціальностей дозволяють зробити узагальнення, що специфічними в процесі навчання іноземної мови порівняно зі студентами філологічних чи технічних спеціальностей є такі загальні особливості: необхідність вмотивованого вивчення іноземної мови; розвиток культури спілкування як іноземною, так і рідною мовами; міжпредметна координація в навчанні професійно спрямованої іноземної мови та фахових дисциплін; одночасне оволодіння мовною, мовленнєвою та соціокультурною компетенціями; формування стратегії навчання (стратегічної компетенції) та саморозвитку тощо.

Зазначені особливості слугують підґрунтям для визначення специфіки диференціації навчання професійної англійської мови майбутніх юристів. На наш погляд, специфіка диференціації полягає в доборі основного та додаткового іншомовного дидактичного матеріалу згідно з професійною спрямованістю, практикою фахового й академічного іншомовного спілкування, а також у використанні низки технологій, методів і прийомів із метою підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, формування індивідуальної стратегії вивчення іноземних мов протягом життя та оволодіння знаннями про культурні особливості закордонних держав, уміннями та навичками їх використання у повсякденному житті.

Слід зазначити, що, окрім загальних особливостей, характерних для всіх студентів-нефілологів,

представники кожної окремої спеціальності мають свої, притаманні тільки їм особливості, описані та детально проаналізовані Р. Гришковою [4].

Відповідно до описаних особливостей, відмінною ознакою майбутніх юристів є схильність до точних формулювань, обґрунтованості висловлювань. Майбутні фахівці зазвичай не вірять на слово, вимагаючи вказати джерело інформації. У їхніх відповідях англійською мовою майже відсутні якісні прикметники (епітети), вільні порівняння, гіперболи чи інші фігури мови, тому диференціація навчання іншомовного спілкування спрямовується на розвиток навичок описання фактів і подій, порівняння ситуацій, судових засідань та законів англійських країн та України. Студенти юридичного факультету часто оперують фактами, узяними з детективних фільмів, які не завжди відповідають дійсності, тому викладач іноземної мови добирає дидактичний матеріал у такий спосіб, щоб сформулювати критичне мислення й адекватне ставлення до того, що показують на екрані.

З метою навчити відбирати, зіставляти, сортувати, узагальнювати необхідну інформацію й робити відповідні обґрунтовані висновки, сформулювати навички критичного оцінювання ситуації, прогнозування можливих наслідків вирішення справи, відповідального ставлення до прийняття рішень та вміння висловити свої думки, викладач іноземної мови спрямовує студентів на вивчення фахової лексики й нормативної бази нашої країни, диференціюючи самостійні та пошукові завдання, відео- та аудіозавдання, зміст додаткового дидактичного матеріалу для підвищення мотивації до вивчення мови та готовності використовувати отримані знання під час роботи міжнародних компаній, банках та інших установах.

З метою успішного оволодіння майбутніми юристами професійно спрямованою англійською мовою нами було створено навчальний посібник *English for Law Students* (Англійська мова для юристів) [14], де представлені основні галузі українського права текстами, що охоплюють програму вивчення правових дисциплін у вищій школі (з опорою на міжпредметну координацію), завданнями для самоконтролю та комунікативно спрямованими диференційованими завданнями відповідно до рівнів сформованості мовної, мовленнєвої та соціокультурної компетенції. Мета посібника – надати майбутнім юристам спеціальні знання з використання фахової іноземної мови, допомогти вдосконалити професійне іншомовне спілкування та збагатити лексичний запас.

На відміну від загальної лексики, спеціальна лексика не має широкого загального вжитку і часто зрозуміла лише тим, хто зайнятий у тій чи іншій сфері діяльності. Багато спеціальних термінів утворені шляхом запозичення з інших мов, і ці запозичення не ввійшли в загальну мову (наприклад: *кегель* у поліграфії, *фордевінд* у морській справі), на відміну від таких економічних термінів, як *лізинг*, *бартер*, *іпотека*, *кліринг*, до яких люди вже звикли завдяки засобам масової

інформації і в більшості випадків знають їхнє значення та використовують у власному мовленні. Часто в підмові спеціальності використовують слова, які вже вийшли із вжитку в загальнонародній мові, наприклад, в англійській підмові юриспруденції та юридичних документів до цього часу вживаються слова (*herewith, heretofore, thereafter*), які вже давно не зустрічаються в загальній мові. Крім того, у підмовах широко розповсюджені скорочення та аббревіатури, недоступні людям, не зайнятим у відповідній сфері (наприклад, *LC – letter of credit, BL – bill of lading, GM – general manager*).

Професійна термінологія є динамічною системою, яка, розширюючи сферу функціонування, інтенсивно розвивається. Сучасне право, а відповідно і терміносистема права, є складною, внутрішньо диференційованою галуззю наукового та прикладного знання і становить чітко структуровану, розгалужену систему, яка постійно вдосконалюється; в її межах формуються нові галузі права та виділяються все нові й нові складники системи права. Основою цього процесу є розвиток суспільних відносин, що підлягають законодавчому закріпленню. Дотримуємося погляду на термінологію як на упорядковану сукупність термінів певної мови або окремої галузі знань, пов'язаних один з одним на понятійному, лексико-семантичному, словотворчому та граматичному рівнях, і розглядаємо її як органічну складову лексичної системи мови, що належить до специфічного функціонального стилю (наукового). Сутність терміна визначаємо на основі концепції функціональної природи термінів: термін – це не особливий тип лексичної одиниці, а функція, тип уживання цієї лексичної одиниці [12, с. 561].

Юридичний термін розглядається як одиниця мови, що виражає специфічне поняття, яке належить теорії та практиці юриспруденції, характеризує та ідентифікує його.

Однією з характерних рис юридичної термінології, на відміну від багатьох інших терміносистем, є співвідношення іншомовних і національних елементів, у якому переважає частка питомих термінів. Можливо, це пов'язано зі специфікою власне правових понять, які розвиваються в певному національному соціумі, тому і терміни здебільшого виникають на ґрунті конкретної національної мови.

Для сучасної іноземної юридичної лексики характерною є подвійна мовна основа. Поряд зі словами та виразами, що належать до власне іноземної мови, наявні також терміни-слова та терміни-словосполучення, запозичені з класичних та сучасних європейських мов. В англійській мові вони значною мірою асимілювалися, унаслідок чого ядро сучасної лексики права є лише частково специфічним і будується відповідно до правил термінотворення, властивих іноземній мові в цілому. Юридичні терміни в іноземній мові організовані відповідно до досить жорстких норм термінотворення, які є типовими для вузько-спеціальної лексики.

Сьогодні також спостерігається тенденція активного входження в юридичну мову англійської спеціальної лексики, що відбувається власне в межах української термінології шляхом переходу номінацій з однієї терміносистеми в іншу [6; 11; 13]. Частина проаналізованих англійських термінів при переході з економічної терміносистеми в юридичну повністю зберігає свою семантику та має тотожні дефініції.

Наприклад, в економічних та юридичних словниках повністю збігається значення та дефініції термінів. Однак для певної частини англійських термінів досить важко з упевненістю визначити ступінь вірогідності переходу, оскільки існує можливість паралельного запозичення термінів двома терміносистемами або переходу з економічної термінології в юридичну чи навпаки. Деякі терміни в економічній терміносистемі мають дефініції, що вказують на їх приналежність до терміносистеми права. Вірогідним є те, що частина англійських термінів, зафіксованих в економічних словниках, позначає суто юридичні поняття. Таким чином, загальні тенденції семантичних змін, що виникають унаслідок пристосування економічних термінів до термінологічної системи юридичної мови, відображаються у змістові дефініцій у вигляді універсальних компонентів термінологічного значення, додаткових сем, що позначають спеціальні ознаки чи реалії юридичної сфери та відображають правовий зміст економічного поняття. Визначення і вираження правового характеру поняття здійснюється за допомогою вказівки у дефініції на «галузь права».

Наприклад, англійські терміни можуть мати такий український переклад:

Judiciary law – судова практика; прецедентне право; судове право.

Eaument – прийняття (закону); встановлення у законодавчому порядку; законодавчий / нормативний акт; правовий припис; норма права.

To bring a case – представити справу в суді; розпочати подання звинувачення / судову справу [14, с. 198].

Запропонований нами навчальний посібник *English for Law Students* містить словник, що дає можливі переклади терміна та глосарій, котрий тлумачить поняття. На нашу думку, комплексне використання тлумачення та перекладу дозволяє студентам більш глибоко і правильно зрозуміти терміни та особливості їх використання. Але якісне оволодіння фаховою лексикою досягається лише завдяки виконанню певної кількості вправ і завдань як засобів навчання. Це вправи на формування мовних навичок, вправи і завдання на вироблення мовленнєвих умінь: чим більше їх використовує студент, тим мовні операції та мовленнєві дії виконуватимуться якісніше.

Наведемо приклади завдань на перевірку активної професійно спрямованої (юридичної) лексики в письмовому та усному спілкуванні:

Task I Match the terms and their meanings:

1. to enforce the rule
2. to acquire the status of a «law»
3. customary rules
4. to punish the wrongdoer
5. to make the property of others at will
6. to make redress
7. to resolve disputes
8. to give remedy to somebody
9. to set up separate systems
10. a criminal prosecution

- a) встановлювати окремі системи
  - b) надавати засоби судового захисту
  - c) на власний розсуд
  - d) відшкодувати
  - e) штучне право
  - f) покарати правопорушника
  - g) судове обвинувачення
  - h) набувати статус закону
  - i) впровадити в життя правову норму
  - j) вирішувати спори
- gallery, smashing the nose of a _____ bust.
Iconoclasm led to the defacement of many _____ artworks.

Task II Fill in the gaps with the words from the box:

refers	object	illustrative	designed	book	paint	sculpted
religious	website	substitution	defacement	become	motivated	

In common usage, to **deface** something _____ to marking or removing the part of an _____ (especially images, be they on the page, in _____ art or as a sculpture) _____ to hold the viewers attention. Example acts of defacement could include scoring cover with a blade, splashing over a painting in a

In computing, _____ defacement is usually the substitution of the original home page by a system cracker. _____ is generally meant as a kind of electronic graffiti, although recently it has _____ a means to spread messages from politically _____ «cyber protesters» or hackivists

Task III Match the terms and their explanations:

1) debtor	a) a new type of security for mortgage
2) mortgagor	b) an agreement to exchange something for your debt
3) mortgaged property	c) the creditor in a mortgage transaction
4) endorsement	d) the one who owes you some money
5) real estate mortgages	e) something you are to fulfill
6) mortgage note	f) certification or notarial registration
7) joint ownership	g) an agreement to give up your real estate in case of not paying
8) obligation	h) property which you give for your debt
9) mortgagee	i) when two or more parts own smth.
10) mortgage agreement	j) the debtor in a mortgage transaction

Оволодіння фаховою англomовною лексикою важливо не тільки для студентів тієї чи іншої спеціальності, а й для викладачів англійської мови, які мають адаптуватися до викладання іноземної мови для спеціальних цілей [15; 16]. Якщо викладач не володіє основами спеціалізації, знання студентів з англійської мови не будуть міцними через відсутність зацікавленості: лексика використовується несвідомо з огляду на те, що викладач іноземної все рівно не знає фахових тонкощів, відсутня гнучкість у вживанні відомих із загального курсу мови граматичних конструкцій у професійному спілкуванні, студентам часто бракує англійських термінів для вираження власної думки. Міжпредметна координація має створити умови для «входження» викладача іноземної мови у сферу професійних понять, значущих для студента відповідної спеціальності.

Ми розглядаємо міжпредметну координацію у двох площинах: як необхідність оволодіння філологами – викладачами іноземної мови спеціальною професійною лексикою для навчання студентів нефілологічних спеціальностей та як використання фахових знань, набутих студентами в процесі навчання майбутньої професії у вивченні професійно спрямованої мови. Міжпредметна координація передбачає співпрацю викладачів іноземної мови з викладачами фахових спеціалізацій для уникнення

дублювання навчального матеріалу, корекцію навчальних планів, формування у студентів толерантності до різних точок зору на одну проблему розвитку продуктивного мислення, підтримання стійкого інтересу до вивчення іноземної мови.

Міжпредметна координація вимагає дотримання певних правил і процедур на рівні відповідних кафедр і окремих викладачів:

- з’ясування змісту навчальної фахової дисципліни та визначення загальних моментів для викладання іноземною мовою;
- випереджувальне вивчення професійно спрямованого матеріалу рідною мовою для того, щоб викладачу іноземної мови не використовувати функції викладача профільних дисциплін, у чому він не є фахівцем;
- коригування навчальних планів для забезпечення послідовності вивчення професійно значущих тем рідною та іноземною мовами;
- проведення інтегрованих занять з профільних дисциплін рідною та іноземною мовами з використанням видів навчальної діяльності, характерних для занять з іноземної мови (моделювання ситуацій, робота в парах, мікрогрупах, відповіді у вигляді презентацій, дискусій тощо) [3].

Наведемо приклади реалізації міжпредметної координації у навчанні фахових дисциплін і профе-

сійно спрямованої англійської мови на юридичному факультеті.

На I та II курсах при вивченні тем «Джерела права», «Свідчення в суді», «Види юридичної відповідальності», «Відшкодування моральних збитків» після опрацювання відповідних текстів підручника студентам ми пропонуємо самостійно підготувати вдома повідомлення з визначеної теми в рамках правових норм Великої Британії та Сполучених Штатів і підтем, що стосуються дій тих чи інших законів в українському суспільстві. Оскільки цей матеріал уже було опрацьовано на заняттях з права, студенти використали міжпредметну координацію, а ми – принцип випереджувального вивчення професійно спрямованого матеріалу рідною мовою. У своїх відповідях студенти користувалися матеріалами з Інтернету, коли йшлося про англійські країни, та матеріалами лекцій і кодексів, коли питання стосувалося України. Слід зазначити, що завдяки порівняльному аналізу та більш глибокому вивченню деяких питань, студенти свідчили, що розширили свій світогляд та дізналися багато цікавого, а інколи і краще

зрозуміли поняття, які викладалися в лекціях фахівців з права.

На III-V курсі студенти-юристи відвідували лекції американського адвоката та брали активну участь в обговоренні актуальних тем міжнародного права. Крім того, після вивчення теми «Судочинство в Україні» презентували судові засідання англійською мовою студентам і викладачам із фахових дисциплін цього факультету.

Висновки. Специфіка диференціації навчання професійно спрямованої англійської мови студентів-юристів урахуовуються в навчальному процесі вищих навчальних закладів за умови створення таких умов: удосконалення навчальних планів і програм з урахуванням диференціації іншомовного дидактичного матеріалу, створення нового покоління навчальних посібників, спрямованих на диференціацію професійного іншомовного спілкування, залучення широкого кола студентів до участі в міжнародних програмах обміну та навчанні у Європейських і американських університетах, а також підвищення мотивації до вивчення іноземної мови за рахунок професійної спрямованості іншомовної підготовки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Братанич О. Проблема дефініцій базових понять у теорії диференційованого навчання / О. Братанич // Рідна школа – 2001. – № 1. – С. 43-46.
2. Вишпинська Т. М. Індивідуально-диференційований підхід до навчання іноземної мови учнів старшої школи / Т. М. Вишпинська // Педагогіка і психологія. – 2001. – № 2 – С. 23-30.
3. Гришкова Р. О. Міжпредметна координація у навчанні професійно спрямованої англійської мови та фахових дисциплін / Р. О. Гришкова // Наукові праці. Педагогіка. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – Т. 71. – Вип. 58. – С. 149-154.
4. Гришкова Р. О. Формування іншомовної соціокультурної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей : [монографія] / Р. О. Гришкова. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 424 с.
5. Дейніченко Т. І. Диференціація навчання в процесі групової форми його організації (на прикладі предметів природничо-математичного циклу) : дис. ... канд. пед. наук ; 13.00.09 / Тамара Іванівна Дейніченко. – Харків, 2005. – 262 с.
6. Корективний курс іноземної мови: навч.-метод. комплекс з англійської мови / [О. В. Арделян, Л. Ф. Киян, І. В. Тузкова]. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2004. – 127 с.
7. Корсакова О. Про технологію диференційованого навчання / О. Корсакова // Рідні джерела. – 2001. – № 3. – С. 41-44.
8. Логачевська С. Диференційоване навчання на уроках математики / С. Логачевська // Початкова школа. – 2001. – № 5. – С. 18-21.
9. Осмоловская И. М. Как организовать дифференцированное обучение / И. М. Осмоловская. – Сентябрь. – М., 2002. – 159 с.
10. Програма з англійської мови для професійного спілкування / кол. авт. : Г. Є. Бакаєва, О. А. Борисенко, І. І. Зуєнок та ін. – К. : Ленвіт, 2005. – 119 с.
11. Семенчук Ю. О. Комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей англійської термінологічної лексики / Ю. О. Семенчук // Іноземної мови. – 2004. – № 3. – С. 24-32.
12. Скидан С. О. Формування навиків перекладу як складова мовної підготовки майбутніх економістів : [колективна монографія] / С. О. Скидан // Актуальні проблеми науково-технічного перекладу. – Вип. 2. – Д. : Національний гірничий університет, 2007. – 256 с.
13. Словник української мови : в 11 т. / [під ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1976. – 723 с.
14. Шерстюк Л. В. English for Law Students : [навчальний посібник] / Людмила Валеріївна Шерстюк. – Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 248 с.
15. Brinton D. M., Snow M. A., Wesche M. B. Content-Based Second Language Instruction.-New York: Newbury House Publishers. – 1989. – 241 p.
16. Christophersen P. Second Language Learning: Myth and Reality. –Harmondsworth : Penguin Education – 1989 – 110 p.

Рецензент: **Гришкова Р. О.**, доктор педагогічних наук, професор;
Мітрясова О. П., доктор педагогічних наук, професор.

© Шерстюк Л. В., 2012

Дата надходження статті до редколегії 17.05.2012 р.

ШЕРСТЮК Людмила Валеріївна – к.пед.н., доцент (б.в.з.) кафедри англійської мови Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: впровадження сучасних освітніх технологій у навчання професійної англійської мови студентів нефілологічних спеціальностей.